

Erdészkerületem, a hajdani Beniczky-birtok I.

Heves megye északi részén, a Heves-Borsodi-dombságban elterülő, általam felügyelt és szeretett erdők ma az EGERERDŐ Zrt. kezelésében vannak. Fedémes, Hevesaranyos, Szúcs, Bekölce község határok nagyobb részének több mint negyedszázada vagyok erdésze. Ezek a területek egykoron Beniczky uradalmi birtokok voltak. A vadban gazdag, hatalmas tölgyfákkal ékes erdők emlékét még ma is őrzi néhány matuzsálem, egy letűnt kor emlékeként. Cikkem megírásával emléket kívánok állítani – a birtokos nemesi család mellett – mindazon nehéz munkát végző bányászoknak, akik a környéket felvirágoztatták a munkájukkal.

Szúcs és Egercsehi község Draskóczy-birtok volt az úrbéri rendeletek idején, majd 1820-tól a felvidéki származású Beniczky család gyakorolta a földesúri jogokat. Kezdetben Beniczky Márton, majd Tamás uradalma volt, később az unokaöcs Zsigmondra szállt a birtokjog.

A palócföld határán járunk, erről Bél Mátyás, a 18. század legjelentősebb magyar földrajztudósa így ír: „Lakói magyarok, életmódjuk egyszerű, szegényes, nyelvük csiszolatlan, beszédjük szaggatott, valami furcsa korlátoltságról tanúskodik. Ezért szomszédaik bacenok (palócok) névvel illetik őket.”

A bükki szén

Heves megye legnagyobb szénlelőhelyei az egercsehi szénmedence részeként említhetők. A Bükk és az Upponyi-hegység nyugati előtere része volt egy ősi lápvilágnak, mely egymás utáni ciklusokban megteremtette a feltételét a széntelepek kialakulásának, nagy mennyiségű szervesanyag felhalmozódása révén. Ezek közül csak a miocén kori alsó telep nyújtott lehetőséget a gazdag szénművelésre.

A hegyképző erők mozgásának hatására ÉK-DNY-i csapású fővetőrendszer alakult ki. Ezekre merőlegesen pedig harántvetők keletkeztek. Több főtelep is volt, ezek között 25–30 m vastagságban vízdús úszóhomokrétteggek, mely gyakran okozott problémát a bányákban. Az alsó szénréteg fekszik zöldesszürke agyagréteg, amely gyakorta talpduzzadást eredményezett a bányamunka során.

Kutatásokat már Fazola Henrik is végzett a területen az egri püspökség megbízásából. Bátor határában 1767 körül talált is szenet. Őt megelőzve Carlo Adami itáliai származású, egri márványfaragó a bélapátfalvai hegyekben lelte fel először ez a geológiai nyersanyagot.

Az első szénbányát Eszterházy püspök nyitatta, mivel az egyre növekvő építési igényeihez a tégláit kőszénnel kívánta kiegészíteni. Egerbaktá határában 1770-ben találtak szenet, erre 1796-ban létesült bánya is, majd később Bátorban és Hevesaranyoson, Szarvaskőben is nyitottak fejteket.

Azonban az ezekből kinyert szén minősége gyenge volt, ezért rövid időn belül fel is hagyták mind. Az egercsehi szénmező fedémes kibúvásain is történtek bányaművelési munkálatok, melyek során az I. tárból oligocén kori őslény földtani maradványaira bukkantak, melyek a Magyar Állami Földtani Intézetbe kerültek.

Az egercsehi barnaszén felfedezése

Az írott hagyomány szerint: „A favágók egyszer szalonnat süttöttek a hegyoldalban, és a tüzet, hogy ne terjedjen, körülrakták az ott talált fekete kővekkel. Egy kő füstölni kezdett, és olyan büdös lett tőle a szalonna, hogy nem tudták megenni. Valamelyik favágó dühében belerugdalta a parázsba azokat a fekete kőveket, és azzal elmentek. Ahogy kis idő múlva visszatértek, látják ám, hogy lánggal ég a sok fekete kő. Így tudták meg az emberek, hogy mi a kőszén.”

1866-ban egy osztrák geológiai szaklap említi először a szúcsi szénlelőhelyeket. A nemes Beniczky család ezek alapján már az 1870-es években gondolkodni kezdett a szénmezők feltárásában.

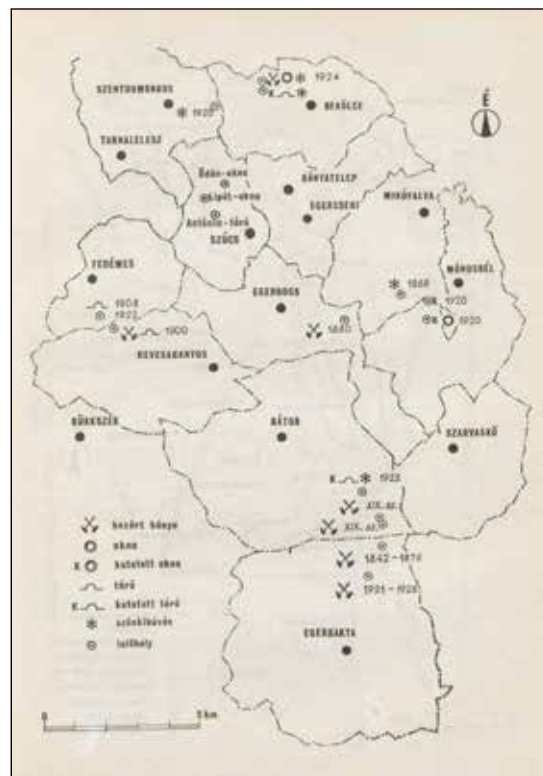
Európa gazdaságtörténetében a 2. ipari forradalomként említett időszakban járunk, ekkortájt indult robbanásszerű fejlődésnek hazánk ipara is. Beniczky csak 1891 körül kezd táró létesítéséhez, mely felesége után az Antónia-táró nevet kapta. (1894-től védett és a Budapesti Bányakapitányságnál bejegyzett bánya.)

Ez a táró az akkor már működő disznászói gőzmalom mögött lehetett, és 1907-ig biztosan működött. Hivatalosan 1901-ben került beírásra, és innen számítják a folyamatos széntermelést is Csehiben.

A jó minőségű barnaszén Bagó-lyuk (Bagoly-lyuk) Mennysorság-lápa nevű részén, az Egercsehi-Szúcs vonalon lelték fel. Egyes források szerint a bagó-lyuki telep is az itt talált szénről kapta nevét, mivel az olyan büdös füsttel égett, mint a bagó (dr. Csiffáry Gerely), míg mások azt mondják, sok bagoly élt a környéken, ezért lett Bagoly-lyuk a telep neve, megint mások szerint viszont a környéken összegyűlő sok széna (bagó) után eredeztethető a hely neve.

Beniczky első bányagondnoka, mindegyike a homonnai származású bányászember, Szabó László volt, aki a tárókból a szenet maga mérte ki és adta el a lakosságnak. Ezt visszaemlékezések is megerősítik, melyeket néprajzi gyűjtemésekből tudunk: „Akkor még Szabó bácsi

Főbb szénlelőhelyek és kutatások Heves megyében a 19–20. században

mérte a szemet fakupával, az nyitotta ki a bányát. A fakupába 50 kg ment bele...

A bányákban még kizárólag helyi lakosok dolgoztak. Télen több mint 270 munkás – közülük 160 gyermek – itt keverte meg a kenyérre valót. A már említett Szabó László felesége *Szalay Viktória* (apjának Hevesaranyoson voltak bányászati érdekeltségei), akiről valószínűleg a második ismert táró is a nevét kapta (*Viktória-táró*). Ez a bánya 1905-től jelenik meg a helytörténeti forrásokban, valószínűleg a hagymás-völgyi *Ödön-akna* közelében lehetett.

honvédtábornoka: Kiss Ernő is közeli rokonságban állt a családdal.

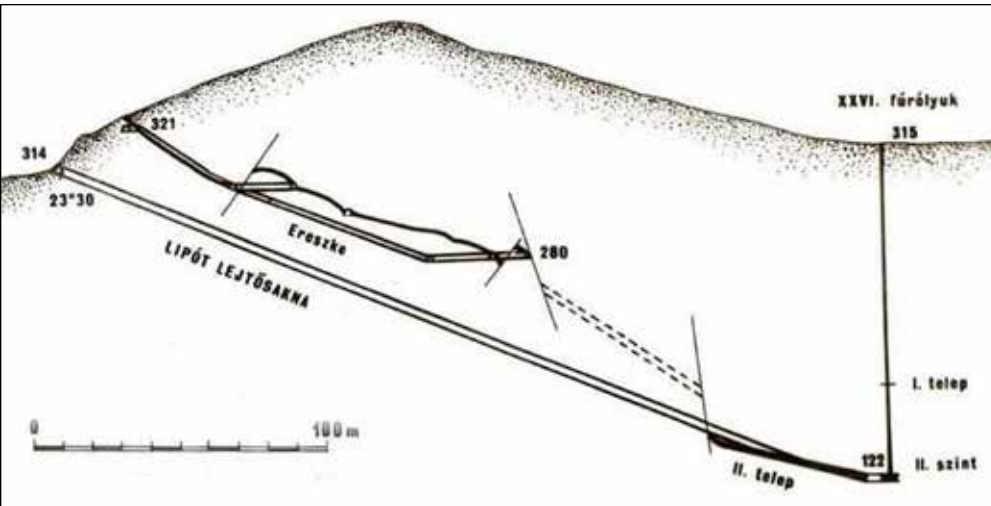
A Beniczkyek egyre gyarapodó gazdaságuk révén – földművelés, állattenyésztés, erdőgazdálkodás, bányászat – jelentős befolyással bírtak Heves megye északi régiójára, fellendítve a környék iparát, és ezzel sok embernek munkát biztosítottak.

Zsigmond feltehetően kedvelte a vadászatot, vadjainak védelmében és az elharapódzó falopások miatt 1844-ben több helyi közbirtokossal egyezséget kötött, az erdőt tilalom alá vették. *Ha a tilalmas erdőben a szerződő felek vala-*

rekkel, a cselédeknek nemcsak a birtok központjában biztosítottak lakásokat, hanem a majortól távolabbi csebi utcákon is. Hálás volt érte a nép, akik még élünk, bizony szeretettel gondolunk az előkelő családra.

Több ezer holdnyi erdő, legelő birtokosai voltak. Az Egercsehiben ma is álló – de magántulajdonban lévő – kastélyt 1830-ban építette Zsigmond, aki a mai Szlovákia, vagyis a Felvidék területéről származott. Felesége, a besztercebányai *Szinovich Amália* volt, de ezt a frigyet Zsigmond rokonai nem nézték jó szemmel, a vallási különbségek miatt.

Hat gyermekük közül *György* (I.) volt (micsinyei, pribóczi, beniczei, szül.: 1840-ben) az, aki a későbbi bányaalapító lett. *Pál* nevű fiukat a család fekete-báránnyaként említik, rangon aluli házassága miatt. Mellettük 4 leánytestvér született a családba, közülük három fiatalon meghalt. *Etel* az, aki a birtok egyharmadnyi örökrészét később eladta két fivérének.

A Lipót-akna földtani metszeti képe

Egy korabeli bányaleltár szerint 146 biztonsági lámpát és 13 kahanyecet (bányamécses) használtak ezen táróban. Ma az erdőt járva a tárók nyomaira sajnos már nem lehet rábukkanni. Korai adatok szerint a széntermelés mennyisége így alakult: 1894-ben 8 442 q, 1900-ban 10 568 q, 1910-ben 410 000 q, 1914-ben 891 282 q.

Az adatok jól érzékeltetik, hogy a földbirtokos magánbányáiban termelt mennyiséghez képest sokszorosa lett a kitermelt szén, miután megnyitották az *Ödön-* és *Lipót-aknákat* is, és az *Egercsehi Szénbányák Zrt.* 1906-ban megkezdte működését. Míg az új tárókat kialakították, a régi *Antónia-* és *Viktória-tárók* látták el a gépeket szénrel.

Beniczky, a bányaalapító

Zsigmond és utódai a környék utolsó földesurai voltak. Ősi Árpád-házi eredetű, Turóc vármegyei birtokosok – „*de genere*” nemesi család –, kiknek család-fája IV. Béláig biztosan visszakövethető.

Kevesen tudják, hogy Kossuth Lajos is rokonságot ápolt a család, hisz Kossuth nagyanja, Zsuzsanna is Beniczky lány volt. Az aradi 13-ak ismert

melyike vagy azok jobbágyainak valamelyike, továbbá bármely lakos a tiltás ellenére szekérrel, fejszével merészelt az erdőbe menni, minden alkalommal 5 váltóforint bírságot és egy váltóforint bajtőbért volt fizetni köteles, a fa elkobzása mellett.

1909-ben összeírt birtokadataik szerint 2000 kh területtel rendelkezett a család Egercsehi, Szűcs, Bekölce, Mikófalva és Tarnalelesz határában: 340 kh szántó, 40 kh kaszáló, 300 kh legelő, melyen magyar fajtájú teheneket, merinó juhokat és sertéseket tartott.

Az erdőkben vágott fáját tűzifaként értékesítette, a jobb minőségű alapanyagból hordódonga készült. Emellett gyümölcsösei is voltak, alma-, körte- és szilvafákkal.

Az emberek hálások voltak a birtokosnak, szerették a családot. *Özv. Ficzer Józsefné* így emlékszik vissza: „*Beniczkyék mindig tisztességgel fizettek, fával, búzával, pénzzel. S aki netalán kölcsönre szorult, az is kapott tőlük. Még akkor is, ha tudták, hogy talán soha nem képes visszaadni. Hallottam, ha egy-egy jó cseléd tebene megdöglött, pótolták az árát. Jól bántak az embe-*

Az egykori Lipót-akna maradványai napjainkban

György 1869-ben kötött házasságot az erdélyi születésű, örmény származású *Csikó Antóniával*. A házasság révén jelentős birtokokra tett szert Temes-Torontál vármegyében, többek között felesége szülőhelye, a főllyai birtok is az övé lett.

(Folytatjuk)

Ficzer Mónika erdősztechnikus, vadgazda mérnök
EGERERDŐ Zrt. Pétervásári Erdészet